

Οι εγκλίσεις των ρημάτων (Οριστική, Υποτακτική, Προστακτική)

Εγκλίσεις λέγονται οι μορφές που παίρνει το ρήμα, προκειμένου αυτός που το χρησιμοποιεί να εκφράσει ακριβώς το νόημα του ρήματος και αυτό που εννοεί. Οι εγκλίσεις είναι τρεις.

Η **οριστική**, που φανερώνει συνήθως το πραγματικό, το βέβαιο, αλλά μερικές φορές μπορεί να δηλώσει και το δυνατό, το πιθανό, ευχή ή παράκληση. (ο Κώστας τρέχει, ο σκύλος γαβγίζει, το παιδί ντύθηκε, η μπάλα χάθηκε, κ.λ.π.).

Η **υποτακτική**, που φανερώνει αυτό που θέλουμε ή αυτό που περιμένουμε να γίνει, το ενδεχόμενο, το επιθυμητό, αλλά και προτροπή, παραχώρηση, ευχή, το δυνατό, απορία, το πιθανό, προσταγή. (ας τρέξουμε να προλάβουμε, ας έβρεχε λίγο να δροσίσει, ας ζεστάνει λίγο, πρέπει να τρέξω στο σπίτι γρήγορα, θέλω να παίξω ποδόσφαιρο, κ.λ.π.).

Η **προστακτική** που φανερώνει διαταγή, προσταγή, προτροπή, απαγόρευση ή παράκληση, ευχή, έντονη περιέργεια. (τρέξτε γρήγορα, σταματήστε τις φωνές, προχωρήστε πιο μπροστά, σταμάτησε παιδί μου τα κλάματα, χόρεψε λίγο και συ, βοήθα Παναγιά μου, πήγαινε στο καλό παιδί μου, κ.λ.π.).

Οι χρόνοι του ρήματος.

Ας πάρουμε ένα ρήμα, π.χ. τρέχω. Οι διάφορες μορφές με τις οποίες εμφανίζεται το ρήμα στην οριστική, είναι: τρέχω, έτρεχα, θα τρέχω, έτρεξα, θα τρέξω, έχω τρέξει, είχα τρέξει, θα έχω τρέξει.

Κάθε διαφορετική χρονική μορφή αποτελεί κι ένα διαφορετικό **χρόνο** του ρήματος. Συνολικά έχουμε οκτώ (8) χρόνους:

τύπος	χρόνος
τρέχω	ενεστώτας
έτρεχα	παρατατικός
θα τρέχω	εξακολουθητικός μέλλοντας
έτρεξα	αόριστος
θα τρέξω	στιγμιαίος μέλλοντας
έχω τρέξει	παρακείμενος
είχα τρέξει	υπερσυντέλικος
θα έχω τρέξει	συντελεσμένος μέλλοντας

Καθώς λέμε ένα ρήμα, δε δηλώνουμε μόνο **τι** κάνουμε αλλά και **πότε** το κάνουμε.

Έτσι, αν πούμε σε κάποιο συνομιλητή μας **έτρεχα**, θα καταλάβει ότι κάναμε κάτι (τρέξιμο) και ότι το κάναμε στο **παρελθόν**. Με τον ίδιο τρόπο αν πούμε **τρέχω** ή **θα τρέχω**, ο συνομιλητής μας θα καταλάβει ότι κάνουμε κάτι τώρα στο **παρόν** ή θα το κάνουμε στο **μέλλον**.

Οι χρόνοι, λοιπόν, του ρήματος δηλώνουν **πότε γίνεται** αυτό που σημαίνει το ρήμα. Είναι ευνόητο ότι θα τους χωρίσουμε σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: σε χρόνους που δηλώνουν το **παρελθόν**, το **παρόν** και το **μέλλον**.

Ποιοι χρόνοι ανήκουν σε κάθε κατηγορία;

Ας κατατάξουμε τους τύπους αυτούς ανάλογα με το πότε γίνεται αυτό που σημαίνουν:

παρελθόν	παρόν	μέλλον
έτρεχα (παρατατικός) έτρεξα (αόριστος) είχα τρέξει (υπερσυντέλικος)	τρέχω (ενεστώτας) έχω τρέξει (παρακείμενος)	θα τρέχω (εξακολουθητικός μέλλοντας) θα τρέξω (στιγμιαίος μέλλοντας) θα έχω τρέξει (συντελεσμένος μέλλοντας)

Ας δούμε πιο αναλυτικά τι δηλώνει ο κάθε χρόνος

Παρελθοντικοί χρόνοι

- Ο **παρατατικός** φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα γινόταν στο παρελθόν συνέχεια ή με επανάληψη, π.χ.
 - Όλο το πρωί χτες **καθάριζα** το σπίτι. (παρελθόν-συνέχεια)
 - Την προηγούμενη εβδομάδα κάθε μέρα **διάβαζα** δύο ώρες (παρελθόν-επανάληψη)
- ο **αόριστος** φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα έγινε στο παρελθόν, π.χ.
 - Χτες το πρωί **καθάρισα** το σπίτι. (παρελθόν-κάποια στιγμή)
 - Την προηγούμενη εβδομάδα **διάβασα** δύο ώρες. (παρελθόν-κάποια στιγμή)
- ο **υπερσυντέλικος** φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα ήταν τελειωμένο στο παρελθόν πριν γίνει κάτι άλλο, π.χ.
 - Όταν ήρθες, εγώ **είχα καθαρίσει** το σπίτι. (παρελθόν-τελειωμένο πριν από κάτι άλλο)
 - **Είχα διαβάσει** ήδη δύο ώρες, όταν ήρθες. (παρελθόν-τελειωμένο πριν από κάτι άλλο)

Παροντικοί χρόνοι

- Ο **ενεστώτας** φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα γίνεται **τώρα** συνέχεια ή με επανάληψη π.χ.
 - Όλο το πρωί **καθαρίζω** το σπίτι. (τώρα-συνέχεια)
 - Αυτήν την εβδομάδα κάθε μέρα **διαβάζω** δύο ώρες (επανάληψη)
- ο **παρακείμενος** φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα έγινε στο παρελθόν και έχει τελειώσει την ώρα που μιλούμε, π.χ.
 - Τώρα που ήρθες, **έχω καθαρίσει** ήδη το σπίτι. (έχει τελειώσει τώρα)

Μελλοντικοί χρόνοι

- Ο **εξακολουθητικός μέλλοντας** φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα θα γίνεται συνέχεια ή με επανάληψη, π.χ.
 - Όλο το πρωί **θα καθαρίζω** το σπίτι. (μέλλον-συνέχεια)
 - Την επόμενη εβδομάδα κάθε μέρα **θα διαβάζω** δύο ώρες. (μέλλον-επανάληψη)
- ο **στιγμιαίος μέλλοντας** φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα θα γίνει στο μέλλον χωρίς συνέχεια ή επανάληψη, π.χ.
 - Αύριο το πρωί **θα καθαρίσω** το σπίτι. (μέλλον-κάποια στιγμή)
 - Την επόμενη εβδομάδα **θα διαβάσω** δύο ώρες. (μέλλον-κάποια στιγμή)

- ο **συντελεσμένος μέλλοντας** φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα θα είναι τελειωμένο στο μέλλον, αφού πρώτα γίνει κάτι άλλο, π.χ.
 - Όταν θα έρθεις, εγώ **θα έχω καθαρίσει** το σπίτι. (μέλλον-τελειωμένο μετά από κάτι άλλο)
 - Ως τα ξημερώματα **θα έχω διαβάσει** όλο το βιβλίο. (μέλλον-τελειωμένο μετά από κάτι άλλο)

ΠΡΟΣΟΧΗ Οι παραπάνω σημασίες των ρημάτων και η κατάταξή τους στις χρονικές βαθμίδες του παρελθόντος παρόντος ή μέλλοντος αναφέρονται όταν μελετάμε το ρήμα στην οριστική έγκλιση.

Ποιόν ενέργειας;

Μελετώντας παραπάνω τους χρόνους αναφερθήκαμε όχι μόνο στο παρελθόν, παρόν και μέλλον αλλά και στο ποιόν ενέργειας, δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζει ο ομιλητής μια ενέργεια ως ολοκληρωμένη, ως εξελισσόμενη, ως μοναδικό γεγονός κ.τ.λ.

Ως προς το ποιόν ενέργειας στην **οριστική** κατατάσσουμε τους χρόνους σε τρεις κατηγορίες:

α. μη συνοπτικοί ή εξακολουθητικοί: ενεστώτας, παρατατικός, εξακολουθητικός μέλλοντας.

Φανερώνουν ότι μια πράξη γίνεται συνέχεια ή με επανάληψη

β. συνοπτικοί ή στιγμιαίοι: αόριστος, στιγμιαίος μέλλοντας. Φανερώνουν ότι μια πράξη έγινε ή θα γίνει χωρίς συνέχεια ή επανάληψη

γ. συντελεσμένοι: παρακείμενος, υπερσυντέλικος, συντελεσμένος μέλλοντας. Φανερώνουν ότι μια πράξη έχει ήδη γίνει.

ποιόν ενέργειας	χρονική βαθμίδα			Παραδείγματα	
	παρελθοντικοί	παροντικοί	μελλοντικοί	ενεργητική φωνή	παθητική φωνή
εξακολουθητικοί ή μη συνοπτικοί		ενεστώτας		δένω	δένομαι
	παρατατικός			έδενα	δενόμουν
			εξακολουθητικός μέλ.	θα δένω	θα δένομαι
στιγμιαίοι ή συνοπτικοί			στιγμιαίος μέλ.	θα δέσω	θα δεθώ
	αόριστος			έδεσα	δέθηκα
συντελεσμένοι		παρακείμενος		έχω δέσει	έχω δεθεί
	υπερσυντέλικος			είχα δέσει	είχα δεθεί
			συντελεσμένος μέλ.	θα έχω δέσει	θα έχω δεθεί

Όταν το ρήμα βρίσκεται στην υποτακτική τότε για το ποιόν ενέργειας διακρίνουμε:

ποιόν ενέργειας		ενεργητική φωνή	παθητική φωνή
εξακολουθητικό ή μη συνοπτικό	υποτακτική ενεστώτα	να δένω	να δένομαι
στιγμιαίο ή συνοπτικό	υποτακτική αορίστου	να δέσω	θα δεθώ
συντελεσμένο	υποτακτική παρακειμένου	να έχω δέσει	να έχω δεθεί

Όταν το ρήμα βρίσκεται στην προστακτική τότε για το ποιόν ενέργειας διακρίνουμε:

ποιόν ενέργειας		ενεργητική φωνή	παθητική φωνή
εξακολουθητικό ή μη συνοπτικό	προστακτική ενεστώτα	δένε	(δένου)
στιγμιαίο ή συνοπτικό	προστακτική αορίστου	δέσε	δέσου

Βιβλιογραφία

- Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας Α', Β' Γ' Γυμνασίου, Σωφρόνης Χατζησαββίδης – Αθανασία Χατζησαββίδου, ΟΕΔΒ, Αθήνα, Έκδοση Α, 2011
- Νεοελληνική Γραμματική, Μανόλης Τριανταφυλλίδης, ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1941
- Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας, David Holton – Peter Mackridge – Ειρήνη Φιλιππάκη–Warburton, Πατάκης, Αθήνα, 1999
- Γραμματική της Νέας Ελληνικής, Χρ. Κλαίρης – Γ. Μπαμπινιώτης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2005
- Γραμματική Ε, Στ Δημοτικού, Ειρήνη Φιλιππάκη–Warburton – Μιχ. Γεωργιαφέντης – Γεώργιος Κοτζόγλου – Μαργαρίτα Λουκά, ΟΕΔΒ, Αθήνα
- Εφαρμοσμένη Γραμματική της Δημοτικής και Συντακτικό, Γιάννη Β. Παπαναστασίου, Αθήνα, 1989
- Συντακτικό της Νέας Ελληνικής, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1996, κα' έκδοση

Ασκήσεις

1. Θα μελετήσουμε τις ασκήσεις στις σελίδες 32-34 του σχολικού βιβλίου.

Επίσης θα βρείτε ασκήσεις στην παρακάτω ιστοσελίδα:

<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/askisis%20nea/xronoi-rim-NE-12.htm>